

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИРЕКТИВНИХ ПЕРФОРМАТИВІВ У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

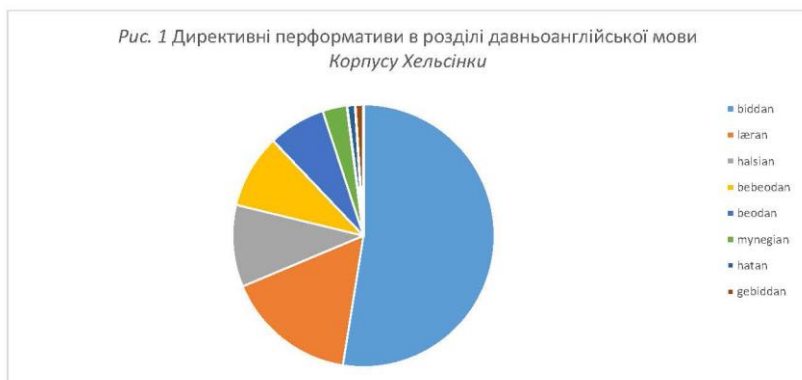
Шевченко В. М.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна

Доповідь присвячено розгляду директивних перформативних дієслів, згідно корпусного дослідження Томаса Конена, який провів перший огляд директивних перформативів (далі – ДП), знайдених у Корпусі Гельсінкі (Малюнок 1). Згідно цього дослідження встановлено, що тільки дев'ять з 50 дієслів мовленнєвого акту (далі – МА) (18%) виконували перформативну функцію. Разом досліджено близько 161 прикладів ДП у розділі староанглійської Корпусу Гельсінкі. Беручи це за основу, їх частотність вживання 4 на 10 000 слів. Вражаючою характеристикою огляду можна назвати те, що велика кількість таких одиниць виражається лише п'ятьма дієсловами: *biddan* (83 одиниці), *læran* (25 одиниць), *halsian* (16 одиниць), *bebeodan* (15 одиниць) та *beodan* (12 одиниць), вони складають 151 одиницю (94%). З іншого боку, не було знайдено таких директивних дієслів, як *rædan* чи *ascian*, із застосуванням перформативної функції взагалі. *Ascian*, що може означати «благати», «просити», а також «запитувати», здається, використовується як перформатив тільки з другорядним значенням, в той час як *rædan* зі значеннями «радити», «наказувати» та «керувати», здається, взагалі не використовується з цими значеннями як перформатив.

<i>Biddan</i> («запитувати»)	83 приклади	<i>Mynegian</i> («взивати»)	5 прикладів
<i>Læran</i> («вказувати»)	25 прикладів	<i>Hatan</i> («наказувати»)	2 приклади
<i>Halsian</i> («благати»)	16 прикладів	<i>Gebiddan</i> («просити»)	2 приклади
<i>Bebeodan</i> («наказувати»)	15 прикладів	<i>Manian</i> («взивати»)	1 приклад
<i>Beodan</i> («наказувати»)	12 прикладів		

Ці перформативні дієслова розподіляються на два класи в залежності від статусу адресанта, вживаного у типовому лексичному значенні дієслів, та ступеня зобов'язання, пов'язаного з ними. Дієслова прохання та благання (*biddan*, *gebiddan*, *halsian*) виражають, що адресант має підрядну чи рівну позицію; найчастіше вони не пов'язані з сильним зобов'язанням відповідно до адресата. Такі дієслова будуть називатися «дієслова *biddan*». Дієслова наказу та указу (*beodan*, *bebeodan*, *hatan*, *læran*, *mynegian* та *manian*) вживаються, коли адресант має вищий соціальний статус, в таких випадках ступінь зобов'язання високий [1, с. 301–321].

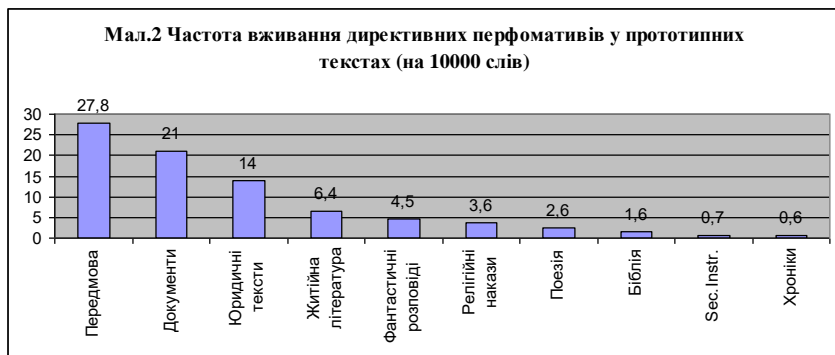

Вищий статус адресанта може бути пов'язаний з кращою соціальною, офіційною чи навіть моральною позицією. Дієслова такого виду називають «дієслова *beodan*».

Перший огляд ПД у давньоанглійській мові передбачає, що перформативна функція обмежується декількома дієсловами МА. Ми можемо зробити висновок, що у давньоанглійській мові використовувалося лише декілька директивних МА, що маркувалися експліцитно. З іншого боку, таке маркування перформативів, здається, було вживаним з деякими дієсловами (наприклад, *biddan*). Достатньо вражаючим є те, що в давньоанглійській мові директивними вважалися такі МА, які виражали як однозначні та асиметричні відносини між адресантом та адресатом. Чим вищий соціальний статус мав адресант (як у випадку з дієсловами *beodan*), тим нижчий статус мав адресат (як у випадку з дієсловами *biddan*). Нестача дієслів, які виражали б припущення чи пораду – де релятивна позиція адресанта чи адресата та ступінь зобов'язання не уточнений – достатньо помітна.

Наступний крок цього дослідження – це розгляд розподілу ДП у різних жанрах та типах текстів Корпусу Гельсінкі (див. мал. 2). Якщо у деяких типах текстів кількість самого тексту та число перформативів достатньо низькі, вони скомбіновані за старшою по класу чи «прототипною» текстовою категорією (прототипні текстові категорії чи діахронічні текстові прототипи [2, с. 13–14]. Таким чином, категорія релігійних директивів включає в себе релігійні трактати, проповіді та правила. Нецерковні директиви нараховують посібники, науку та філософію. Винахідливі розповіді включають географію, травологію та фантастику.

Малюнок 2 показує, що ДП давньоанглійської мови вживаються у певних підрозділах використання мови. Існує група з трьох типів текстів, які відрізняються від інших достатньо великою частотністю вживання (у передмовах бачимо 27,8% одиниць, у документах – 21%, юридичних законах – 14% на 10 000 слів). Частотність інших типів текстів значно нижча: повсякденна література показує 6,4%, винахідливі розповіді 4,5%, а інші мають число нижче 4%, які закінчуються з 0,6% у хроніках.

На жаль, докази, показані на початку у деяких типах текстів з найбільшою частотою, не можуть бути взяті як показники, оскільки вони ґрунтуються близько на 4000 слів, а більшість з них використана одним і тим самим автором. З іншого боку, достатньо вірогідним здається той факт, що ДП достатньо розповсюджені у передмовах, документах та юридичних текстах, це відображає першочергову функцію, яка є основою цих типів текстів. Можна сказати, що базова функція директивна. Одна з основних цілей юридичних документів – зробити регуляції та інструкції, а головною метою документів є передбачення та надання директивів.

Таким чином, висока частотність вживання ДП у цих трьох типах текстів може відображати їх основну функцію інструктування. У цих текстах можна побачити вживання перформативів адресантом, напряму, що звертається до адресата, а також моментального відношення до типу тексту. В інших типах текстів, особливо в розповідях (хроніки, повсякденна література), більшість одиниць буде лише вторинною, мається на увазі, що вони фантастичні чи «зарепортовані», а не виконуються адресантом, хоча вони є частиною представленого дискурсу, що формує в свою чергу «історію», яка розповідається. Беручи до уваги те, що «первинні» приклади близько пов'язані з метою та функціями у тексті, «вторинні» одиниці можна побачити лише у фікційному та представленому комунікаційному контексті, до якого вони належать.

Це коротке дослідження запропонувало аналіз ДП давньоанглійської мови, їх частоту вживання, розподіл та функції. Воно показує, що у давньоанглійській мові функція ДП обмежується декількома центральними дієсловами МА, які покривають велику частину всіх перформативних одиниць. На додаток до цього, ДП трапляються частіше у певних розділах вживання мови (наприклад, адміністративне письмо чи релігійні накази), коли інші типи текстів показують дуже низьку частотність вживання перформативних одиниць.

Література:

1. Kohnen T. Explicit performatives in Old English: A corpus-based study of directives. *Journal of Historical Pragmatics*. 2000. Volume 1. Issue 2. P. 301–321.
2. Rissanen M. English in transition : corpus based studies in linguistic variation and genre styles / ed. by Matti Rissanen. Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 1997 (Topics in English linguistics ; 23).